

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ім. Т.ШЕВЧЕНКА

РГБ 04

- / ІМР 2000 **МАРТИНЮК Микола Іванович**

УДК 883.3 (09)

**СВОЄРІДНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО
ВТІЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ
У ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА САМІЙЛЕНКА**

10.01.01 – українська література

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2000

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі теорії та історії української літератури Волинського державного університету ім. Лесі Українки.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
РИСАК Олександр Опанасович,
Волинський державний університет
ім. Лесі Українки, доцент кафедри
теорії та історії української літератури

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
ПОГРЕБЕННИК Володимир Федорович,
Національний педагогічний університет
ім. М. Драгоманова, професор
кафедри української літератури

кандидат філологічних наук, доцент
ЧОРНОПИСКИЙ Михайло Гнатович,
Львівський національний університет
ім. І. Франка, доцент кафедри
української фольклористики

Провідна установа: Тернопільський державний педагогічний університет ім. В. Гнатюка Міністерства освіти України, кафедра історії української літератури, м. Тернопіль.

Захист відбудеться «17» квітня 2000 р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.178.01 при Інституті літератури ім. Т. Шевченка НАН України (01001, м. Київ-1, вул. Грушевського, 4).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України.

Автореферат розіслано «17» березня 2000 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.М.СУЛИМА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Літературний процес в історичному й діяхронічному розвитку тісно пов'язаний з духовним, громадсько-політичним і культурно-мистецьким життям суспільства. Оскільки реально цей зв'язок - не штучний, надуманий, а об'єктивний і органічний, тому й сам літературний процес повинен бути позбавленим будь-якої тенденційності. Це означає, що ні в якому разі не можна ігнорувати чи вилучати з нього те або інше явище чи персоналію, нехтуючи ними як такими, що не піддаються шаблонуванню, яким прийнято керуватися при оцінці перспектив його розвитку. Зважаючи на те, що творчість В.Самійленка тривалий час фактично відчужувалася від літературного процесу, розглядалася (головним чином - з ідеологічних міркувань) зі значними купюрами у протиставленні й позаним, в сучасній літературографії при характеристиці періоду порубіжжя ХІХ-ХХ століть утворився своєрідний прикметно-аналітичний вакуум, спричинений упередженим ставленням до особистості й недооцінкою ролі та місця письменника в історії розвитку української літератури. Цей вакуум належить заповнити нинішнім і майбутнім дослідникам творчої спадщини В.Самійленка. Окреслена проблема однаковою мірою стосується також творчості А.Кримського, С.Черкасенка, О.Олеся, М.Вороного та багатьох інших незаслужено забутих письменників. Загалом проблема, поставлена нами в означенні теми дисертаційного дослідження, попри неодноразові спроби літературознавців остаточно її розв'язати, на сьогодні вивчена недостатньо. Наше завдання - якомога точніше визначити цю проблему і, спираючись на творчий доробок та аналіз громадської діяльності В.Самійленка, належним чином розв'язати її. Позитивні, дієві результати дослідження сприятимуть відновленню історичної справедливості, а отже, й об'єктивності літературного процесу, дозволять йому подолати шаблонність і тенденційність щодо цієї проблеми, які склалися в минулі роки, стануть необхідними передумовами й засадами національного відродження України, розвитку самосвідомості, духовної реабілітації та самоствердження українського народу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна тема "Своєрідність художнього втілення національної ідеї у творчості В.Самійленка" є складовою комплексних наукових досліджень історико-літературного процесу та навчальних програм кафедри теорії та історії української літератури Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Тему дисертації погоджено з Науково-координаційною радою НАН України при Інституті літератури ім. Т.Шевченка НАН України.

Об'єктом вивчення є життя і творчість В.Самійленка у всіх їх проявах, в яких найповніше втілена й реалізується національна

ідея та найчіткіше (через змалювання письменником типових літературних персонажів у творах різних жанрів, через окремі мотиви тощо) простежується еволюція ментальності українського народу.

Предметом аналізу є поетичні (ліричні й сатиричні) твори, проза, драматургія, мовознавчі студії, мемуаристика, епістолярій, культурно-просвітницька і громадсько-політична діяльність письменника, розглянуті й оцінені з погляду реалізації митцем національної ідеї та дослідження ним особливостей української ментальності.

Джерелом і матеріалом дисертації стали підібрані за рукописами та публікаціями в окремих виданнях, альманахах, календарях і періодиці уже відомі й раритетні художні, публіцистичні та мовознавчі тексти, спогади, рецензії та листування В.Самійленка. Для ґрунтовнішого вивчення проблеми й порівняльного аналізу окремих індивідуальних підходів до неї нами використано мемуаристику, епістолярій, літературно-критичні статті й біобібліографічні нариси М.Богдановича, М.Грінченкової, Б.Лисянського, А.Маршинського, Ф.Матушевського, І.Нечуя-Левицького, М.Обідного, М.Рудницького, Л.Старицької-Черняхівської, Лесі Українки, І.Франка та ін. При написанні дисертації ми послуговувалися архівними й рукописними фондами Центральної наукової бібліотеки ім. В.Вернадського НАН України, Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаника НАН України, Чернігівського літературно-меморіального музею М.Коцюбинського, матеріалами східноукраїнської та галицько-руської преси кінця ХІХ - першої третини ХХ ст., друкованими та усними спогадами про В.Самійленка та історичну епоху, в якій він жив і працював.

Історія вивчення теми. Теоретичні питання цілісного аналізу проблеми національної ідеї поза літературним контекстом постійно перебували в полі зору дослідників цього явища й описані ними з різних позицій з достатньою повнотою. Її витoki пов'язуємо з Конституцією Пилипа Орлика, "Історією Русів", "Книгою буття українського народу" та "Двумя русскими национальностями" М.Костомарова й іншими подібними фундаментальними працями. Разом з тим, вивчення національної ідеї в проекції на творчість письменників - прерогатива недавнього часу, тобто кінця 80-90-х рр. ХХ ст. Саме цим і обумовлюється поява пропонованого дисертаційного дослідження, на яке автора надихнули аналогічні праці про Т.Шевченка (В.Домашовець, П.Чорновол), І.Франка (О.Забужко, А.Пашук, Б.Червак), М.Костомарова (Ф.Кислий, Ю.Шаповал), Лесю Українку (Д.Донцов, А.Криловець, В.Ятченко), В.Пачовського (М.Ільницький), М.Хвильового (М.Розумний) і т. ін. Треба сказати, що намагання дослідників осмислити місце й вагу національної ідеї в літературно-критичних студіях творчого здобутку В.Самійленка фіксуємо задовго до її виокремлення в глобальну проблему. Однобічне тлумачення аналізованої проблеми виявляємо в розвідках М.Рильського (1944), Й.Куп'янського (1963), П.Пономарьова (1989); обережний в судженнях і резюме щодо цього А.Каспрук (1969);

об'єктивні - В.Погребенник (1988), Л.Голомб (1988), П.Орлик (1991), В.Іванисенко (1991). Ідеологічно-цензуровану переорієнтацію позиції та корективи мислення критика застерігаємо, зіставивши один і той самий літературно-критичний нарис О.Бабишкіна різних років видання: передмову до двотомника творів В.Самійленка (1958) й окрему монографію (1963). Висновки праць названих авторів у цій науковій роботі нами враховані, позитивні результати узагальнені й систематизовані, недоліки вмотивовані й належно оцінені. Проблема вивчення особливостей української ментальності для сучасної історіографії як теоретичної дисципліни порівняно нова і потребує докладного осмислення етнопсихологами та соціологами. Нас вона більше цікавитиме в теоретично-практичному плані, тобто в динаміці застосування на конкретній моделі.

Мета роботи: поглиблене вивчення життєпису і творчої спадщини В.Самійленка в контексті української національної ідеї; перегляд усталених та пошук нових оптимальних підходів до характеристики творчої особистості митця й аналізу його літературного доробку; спроба нового потрактування ролі та місця письменника в літературному процесі й суспільно-політичному житті кінця ХІХ - початку ХХ ст.; висвітлення теоретичних засад і виявлення найзагальніших закономірностей та перспектив розвитку досліджуваної проблеми у вітчизняному літературознавстві.

Мета дослідження передбачає розв'язання таких завдань:

- встановити характер та міру суб'єктивно-об'єктивних відношень митця і національної ідеї, простеживши їх відображення у світогляді письменника та громадській позиції створених ним героїв;
- розкрити своєрідність художнього втілення національної ідеї у творчості В.Самійленка;
- з'ясувати основні впливи та джерела формування творчої індивідуальності автора в окресленому контексті;
- проаналізувати провідні мотиви та проблематику творчості письменника з погляду їх концептуальної (етнодержавної) витребуваності* й художньої реалізації;
- дослідити питомі риси та еволюцію української ментальності в авторській інтерпретації;
- класифікувати типи літературних героїв В.Самійленка як носіїв національної ментальності;
- визначити парадигму національної ідеї у творчому доробку письменника, акцентувавши увагу на особливостях її побудови;
- вивчити закономірності внутріособистісного зламу світогляду митця в руслі національної ідеї;
- внести доповнення та корективи щодо нового прочитання деяких творів В.Самійленка;

* Термін Ю.Римаренка. Див.: Римаренко Ю. Національний розвій України: проблеми і перспективи. - К.: Юрінком, 1995. - С. 64.

- систематизувати за окремими виданнями, газетними і журнальними публікаціями, раритетними матеріалами архівних фондів наукових бібліотек України біобібліографічні відомості про письменника, його художні, публіцистичні твори та мовознавчі студії.

Теоретико-методологічне підґрунтя дисертаційної роботи склали спроектовані на студійовану проблему основні положення праць з методології дослідження провідних вітчизняних і зарубіжних учених-теоретиків (літературознавців, філософів, психологів, політологів, культурологів і педагогів). Визначальним орієнтиром нашого дослідження слугували наукові й літературно-критичні студії М.Грушевського, Д.Донцова, М.Драгоманова, С.Єфремова, М.Зерова, М.Рильського, Д.Чижевського, І.Франка, роботи нинішніх літературознавців - М.Жулинського, В.Іванисенка, М.Ільницького, П.Кононенка, П.Орлика, В.Погребенника, М.Чорнопиского й ін. При вивченні літературних явищ і проблем нами використано історико-генетичний і порівняльно-типологічний методи дослідження, що дало можливість розглянути життя і творчість В.Самійленка у синхронічному й діахронічному аспектах зіставлення. Домінуючим у побудові моделей аналізу й одержанні проміжних та остаточних результатів цієї наукової роботи був цілісно-системний метод дослідження.

Наукова новизна роботи полягає у розкритті своєрідності художнього втілення національної ідеї та еволюції української ментальності в авторському доробку. Крім того, новим у дисертації є саме окреслення проблеми – в широкому контексті й у зв'язках з часом (як минулим, так і нинішнім), комплексний підхід до її розв'язання й залучення з цією метою до аналізу маловідомих і раритетних матеріалів.

Практичне значення дослідження. Матеріали дисертації можуть знайти практичне застосування на факультативах та у шкільних курсах вивчення української літератури в старших класах, в об'ємному курсі історії української літератури за вузівською програмою, при читанні й проведенні спецкурсів та спецсемініарів.

Апробація роботи. Окремі розділи і дисертація загалом обговорені на засіданнях кафедри теорії та історії української літератури Волинського державного університету імені Лесі Українки. Основні положення праці були представлені на міжнародній конференції "Суспільствознавчі науки та відродження нації" (Київ-Луцьк, 1997), науково-практичних конференціях Волинського держуніверситету (1996, 1997, 1998, 1999). За матеріалами дослідження укладено й апробовано на заняттях на факультеті україністики ВДУ програму спецсеминару з історії української літератури. На тему дисертації підготовлено й опубліковано 7 наукових статей, у т.ч. одна - монографічного характеру.

Структура дисертації. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів та висновків, окремо додається список використаних джерел на 311 найменувань, загальний обсяг роботи - 166 сторінок машинопису.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, окреслено історію її вивчення; визначено мету і завдання, джерельну базу, об'єкт, теоретико-методологічне підґрунтя, наукову новизну та практичне значення дисертаційного дослідження.

У першому розділі – “Гене́за національної ідеї та її проекція на творчість В.Самійленка у літературній критиці кінця ХІХ – початку ХХ ст.” – розглянуто абстраговане позаконтекстуальне наповнення та поступально-векторне розгортання концептуального змісту поняття “національна ідея”, що є похідним від національної, а через неї – і суспільної свідомості, доведено закономірність його художньої рефлексії у творчому доробку В.Самійленка, розкрито еволюцію літературно-критичних поглядів на проблему у працях сучасників письменника.

Письменник, як і будь-яка інша творча особистість, є особливим продуктом суспільно-історичного розвитку і підпадає під перетворюючу дію вищих об'єктивних законів, що визначають перебіг еволюційних процесів, виявляючи при цьому здатність специфічним чином конструктивно впливати на них. Однаковою мірою, а надто – в питаннях суспільного та історичного буття нації, гарантії прав, свобод і волевиявлення українського народу, забезпечення державних пріоритетів, усе сказане стосується і В.Самійленка. Його творчість дає унікальний багатий і вдячний матеріал для розуміння природи національної ідеї, висвітлення місця, ролі та значення цього феномена в житті національно орієнтованої еліти, народних мас, усієї нації, становить науковий інтерес для його літературознавчого дослідження в загальнофілософському й історико-літературному контекстах.

Сутнісно національна ідея витворюється з національного буття, акумулюється в особливій формі суспільної – національній свідомості і є від доби націотворення її константною реальністю, проявляючись більшою мірою у критичні (кризові) та перехідні моменти життєдіяльності суспільства, меншою - за часів відносної стабілізації національного розвитку та в інтерактивні періоди, постійно набуваючи нових рис, дещо видозмінюючись, але не перероджуючись. Національна ідея – складне, органічне й історично зумовлене та сформоване явище, яке слід розглядати лише в єдності внутрішніх і зовнішніх зв'язків, спираючись на його виток, традиції та особливості втілення. Базисним опертям цієї цілісно-системної єдності є ідея державотворення, і сама по собі вона передбачає реалізацію і взаємодію трьох базових принципів національної ідентифікації - історичності, етнічності та духовності¹. *Принцип історичності* визначає спільну, історично складену,

¹ Гарбарчук В. Національна ідея та українська мрія // Українська національна ідея: минуле, сучасне, майбутнє. Матеріали доповідей міжнародної наукової конференції (21-25 листопада 1995 року). – Одеса, 1995. – С.3.

територіальну інтеграцію певної нації; *принцип етнічності* характеризує генезу нації на визначеній території та її еволюцію в історичному процесі; *принцип духовності* є якісною характеристикою нації, тоді як два попередніх визначають її описово-кількісно.

Національна ідея як явище духовної сфери виросла з національної міфології, в якій гармонійно переплелися ідеальне й матеріальне. Ідеальне - бо стосується духовного буття нації; матеріальне - через здатність реально впливати на життя людей, визначати їхні цінності та вчинки.

Національну ідею, її деабстракціалізацію та практичну реалізацію розглядаємо на двох рівнях - слова і дії. Завдання першого - впливати на нашу свідомість вербально, нагромаджувати специфічні емоції, формувати й розвивати психологічну готовність, усвідомлену необхідність переходу на другий рівень - рівень дії, активності. Рівень дії без рівня слова втрачає будь-який сенс і просторово-часову та ідеологічну орієнтацію. Без цілеспрямованого, ідеологічно (в найширшому розумінні) скерованого *впливу-дії* на нашу свідомість і підсвідомість *активність-дія* не відбудеться. *Активність-дія* живиться *впливом-дією*, виростає з неї і переростає на довільну і самодостатню. Рушієм підготовчого (першого) рівня є творча інтелігенція. Тільки вона здатна довести національну самосвідомість народу до критичної межі, об'єднати й активізувати маси на шляху до свого національного ідеалу.

Різнобічному комплексному або й частковому вивченню національної ідеї в усіх її аспектах присвятили свої праці у світовому і всеєвропейському масштабах - Г.Гегель, Й.-Г.Гердер, С.Дюрінг, Е.Дюркгейм, І.Кант, Т.Масарик, Х.Ортега-і-Гасет, Дж.Оруелл, Ж.Ренан, К.Реннер, Е.Сміт, Й.-Г.Фіхте; в Україні й українській діаспорі - В.Антонович, Ю.Бойко, О.Бочковський, В.Винниченко, М.Грушевський, Д.Донцов, М.Драгоманов, М.Костомаров, В.Липинський, І.Лисяк-Рудницький, Є.Маланюк, О.Ольжич та інші. Проблема знайшла логічний розвиток і втілення в наукових розробках сучасних дослідників (В.Іванишин, Ф.Канах, П.Кононенко, Б.Кравченко, Ю.Римаренко, А.Свідзинський та ін.) і має широку перспективу на майбутнє.

Цікавим у цьому плані є відношення В.Самійленка до політичного життя України кінця ХІХ - початку ХХ ст. Попри те, що, за словами Лесі Українки, активним політиком письменник не був¹, він постійно перебував у вирі політичного життя держави, намагався спровокувати політичні процеси власною творчістю². Його життя - це виважені послідовні дії свідомого громадянина, патріота, що сповідує державні інтереси, вірного обраній позиції, внутріособистісному кредо. На користь сказаного свідчить навіть те, що з крахом національно-визвольної революції 1917-1921 років розпочинається особистий крах долі В.Самійленка. Саме в такому контексті і розглядали творчу індивідуальність письменника його сучасники.

¹ Українка Леся. Зібр. тв.: У 12 т. - К.: Наук. думка, 1978. - Т.10. - С.235.

² Рудницький М. Письменники зблизка. - Львів: Кн.-журн. вид-во, 1959. - Кн.2. - С.97-98.

Вважаючи В.Самійленка одним "з найкращих поетів не тільки на Україні, але і в Росії", І.Нечуй-Левицький називав його вірші "гімном Україні, в котрому почувасться надія на її одродіння"¹. За "гарну мову українську і дотримання правильних ритмів" О.Огоновський пророкував йому "небавом одне з передових місць в історії літератури русько-української"². Аналізуючи "космополітичність" митця, Б.Грінченко, між тим, переконаний, що це "не перешкоджа йому стояти на національному ґрунті"³. Ф.Матушевський зауважував, що "майже за чверть віку своєї діяльності письменника він вніс до нашого національного скарбу *non multum, sed multa*"⁴. Білоруський літературознавець і критик М.Богданович, категорично заперечуючи національні впливи у творчості В.Самійленка, об'єктивно, без упередження, підходить до характеристики ролі та місця національної ідеї в його житті і називає "гідним учнем великих майстрів"⁵. В.Дорошенко постичне кредо письменника визначив так: "весь час працював пером для рідного народу, борючися за його волю й творячи красу його літератури"⁶. За оцінкою М.Рудницького, він належав до тієї категорії митців, для яких, "щоби виявити себе справжнім поетом, вистачало бути тільки справжньою людиною" і які не лякалися, що для них "не стане місця в історії української літератури"⁷. Розглядаючи постійний конфлікт В.Самійленка з дійсністю, яка "не приймала його, і він не приймав, не розумів її", О.Дорошкевич доходить висновку, що тут "його вирятувала виразна національна свідомість"⁸. У сприйнятті М.Обідного, національна ідея і митець - неподільна єдність; "в огнистих словах Самійленкових" він чує "крик велетенської нації, її страждання і муки, її скаргу до Бога, її протест вікам і народам", відтак висловлює надію, що "критика майбутнього і детальне вивчення Самійленка, коли до вивчення буде притягнуто і історію розвитку нашої громадської думки, і історію відродження нашої нації, і історію розвитку нашої державности, коли до порівняння буде притягнуто аналогічні епохи в житті інших націй і інших віків - ім'я Самійленкове поставиться в ряді великих творців і поборників європейського гуманізму"⁹.

Отже, появу в літературному процесі нового імені критика того часу сприйняла загалом позитивно. Сучасникам В.Самійленка найбільше імпонували його погляди на українську національну справу, велика любов до рідного краю і слова, що в поєднанні з "чималим талантом

¹ Нечуй-Левицький І. Українська поезія // Нечуй-Левицький І. Збр. тв.: У 10 т. - К.: Наук. думка, 1968. - Т.10. - С.174.

² Огоновський О. Історія літератури руської. - Львів: Накладом Тов-ва ім. Шевченка, 1889. - Частина II. - С.714-715.

³ Чайченко В. [Грінченко Б.]. З поезій Володимира Самійленка. Ч.1. К. 1890 // Зоря. - 1891. - № 4. - С.80.

⁴ Матушевський Ф. Володимир Самійленко (Декілька слів до характеристики його поетичної творчости) // Рада. - 1907. - № 243. - 30 лист. - С.2; № 244. - 31 лист. - С.2.

⁵ Богданович М. В.Самійленко // Богданович М. Збор творяў: У двух тамах. - Мінск: Навука і тэхніка, 1968. - Т.2. - С.194.

⁶ Дорошенко В. Борці за красу і волю // Літературно-науковий вістник. - 1922. - Ки.І. - С.67.

⁷ Рудницький М. Володимир Самійленко // Діло. - 1925. - Ч.190. - 27 серп. - С.2.

⁸ Дорошкевич О. Володимир Самійленко на тлі 80-х років // Червоний шлях. - 1925. - № 11-12. - С.219.

⁹ Обідний М. Володимир Самійленко на терезах поетичної думки. - Тарнів: Видання Т-ва "Освіта", 1921. - С. 14-28.

поетичним" (О.Огоновський) віщувало йому високий злет як поета національної ідеї.

У другому розділі – "Сутність та шляхи реалізації національної ідеї у творчості В.Самійленка" – з'ясовано дефініційно-інтерпретаційну гнучкість і характер об'єктивзації національної ідеї, здійснено аналіз взаємодії (кореляції) цілісно-системних єдностей "митець" (В.Самійленко) і "національна ідея", визначено місце "української стихії" в житті та громадсько-літературній діяльності письменника, висвітлено особливості рефлексії основної проблеми дослідження в його творчості у постеміграційний період.

Сутність національної ідеї, втіленої у доробку В.Самійленка, впливає з ідейно-концептуальної суті цього феномена, розглянутого поза будь-яким контекстом. Зважаючи на просторово-часову рухомість змісту та кількість класифікаційних підходів до його характеристики, фактично унеможлиблюється константне (раз-і-назавжди) визначення цього поняття, незаперечна тільки динаміка розгортання його об'єму. Аналіз підходів до визначення і класифікації, форм, шляхів та парадигми об'єктивзації (укорінення в масову свідомість і світогляд українців) національної ідеї доводить її антропоцентричний характер, що означає: в будь-якому разі, за будь-яких умов "в центрі національної ідеї - завжди людина як творча особистість, як носій нового"¹.

У першому підрозділі другого розділу – "Володимир Самійленко як об'єкт і суб'єкт національної ідеї" – основна увага акцентується на ґрунтовному вивченні літературної спадщини й життєпису письменника в контексті окресленої проблеми.

Характеристика особливостей реалізації основних принципів і положень національної ідеї у творчості В.Самійленка багато в чому є характеристикою ідей того пласту інтелігенції порубіжжя ХІХ-ХХ ст., до якого він належав. Письменник, як і його оточення, прагнув і робив усе для того, аби українська культура, а в її числі й література, змогла нарешті подолати провінційність і сягнула світових масштабів.

В.Самійленко в реалізації національної ідеї послідовний: від сліз і жалю (за Д.Донцовим)² у ранній творчості - до гіперболізації (поема "Гея"), сарказму й інвективи (поема "Спритний ченчик") в останній її період. Витоки національної ідеї з наступним її втіленням у доробку письменника слід шукати в його характері, світобаченні та світорозумінні, прагненнях, найближчому оточенні, родинному корінні, національних традиціях, серед нетлінних і невичерпних правічних скарбів усної народної творчості, у стародавніх руських та козацьких літописах, творах давньої і нової української літератури, його сучасників.

Особливостями реалізації національної ідеї у творчості В.Самійленка, якщо постать письменника розглядати як її суб'єкт,

¹ Науковий збірник Українського Вільного Університету. – Мюнхен-Львів, 1993. – С.254.

² Донцов Д. Дві літератури нашої доби. – Львів: Просвіта, 1991. – С.55.

є відстоювання права на існування українського народу, його державності, традицій і культури; заперечення й доведення неможливості асиміляції українського народу з будь-яким іншим; засудження і подолання негативних проявів удаваного патріотизму через ідею національної ганьби; звернення до духовних надбань українського народу, його історичного минулого, історично сформованих соціальних правил поведінки; популяризація, пропагування і збагачення рідної мови та культури; збагачення національної літератури перекладами шедеврів світової класики; суспільна діяльність.

Особливостями реалізації національної ідеї у творчості митця, коли він сам мислиться її об'єктом – складовою, є суспільна діяльність дещо іншого, відмінного від зреалізованого на попередньому рівні, плану, а також органічність злиття літературного явища, яким був Самійленко-письменник, з літературним та історичним процесами. Суспільна діяльність на цьому рівні є критерієм оцінки внеску творчого доробку В.Самійленка в розбудову української державності. Органічність злиття його творчого генія з літературним та історичним процесами залежить від утвердження авторських здобутків, новаторства і традицій у творчості наступників письменника, нетлінності пам'яті про нього в народі.

У другому підрозділі другого розділу – “Українська стихія” в житті та громадсько-літературній діяльності письменника” – окреслено й охарактеризовано вплив оточення й обставин на формування світогляду, громадянської позиції та творчої індивідуальності митця, розкрито маловідомі сторінки його життєпису.

Сукупність суспільно-конструктивних характеристик творчої особистості, як-от: спадковість, середовище (природне, психоневрофізичне, ментальне, соціальне, інформаційне), історична епоха, стійкі життєві ідеали, індивідуально-психологічні особливості та супутні чинники (випадковість; сприятливий/несприятливий збіг обставин, подій, фактів формуючого впливу; здатність (готовність) індивідів до їх аналітичного сприйняття тощо) В.Самійленко означив стосовно себе “українською стихією”¹. У центрі тієї “стихії” для поета завжди була його рідна земля: Україна-реальність, іноді –Україна-міф, іноді – Україна-мрія, а то – й Україна-ідея. “Українська стихія”, була морально-етичним підґрунтям і напрямною його життя і творчості. Серед чинників, що пробудили його інтерес до всього українського й передусім – нашої давньої історії, були краса, чистота й багатство рідної мови, найяскравіші здобутки тогочасної літератури, українські обрядові та світські пісні, народні оповідання й легенди. Найбільше з-поміж того приваблювала козаччина – як феномен й особлива епоха героїки української історії.

¹ Тулуб О. Матеріали до життєпису Володимира Самійленка // За сто літ: Матеріали з громадського й літературного життя України ХІХ і початків ХХ століття. – К.: Держвидав України. 1928. – Кн.ІІІ. – С.297.

Характерною ознакою тогочасного українського громадсько-політичного життя було превалювання серед патріотично настроєної еліти, у середовищі якої еволюціонував В.Самійленко як морально й політично зріла особистість, ідеї національного визволення України, єднання розрізнених між східно-західними монархіями її етнічних земель, збереження і примноження культурно-історичних цінностей. Закономірно, українська національна стихія формувала світогляд і творчу індивідуальність письменника, він, у свою чергу, активно переймав її ідеї та догмати, був виразником морально-етичних принципів, норм і законів, впливав на перебіг генеративних процесів.

У третьому підрозділі другого розділу – “Особливості рефлексії проблеми національної ідеї у творчості письменника постеміграційного періоду” – зроблено спробу нового прочитання сатиричної поеми “Спритний ченчик” В.Самійленка на основі аналізу усталених і новітніх підходів до трактування її ідейно-художнього змісту.

Сатира “Спритний ченчик” – гротескно-алегоричний відгук митця на політичну ситуацію, що склалася в Україні, після його повернення з еміграції. Це не просто переспів “еспанської легенди”, а своєрідний протест проти свавілля системи утопії, розвінчання “сумної доби невірства, що касує всі догмати”, застереження від можливих фатальних наслідків духовної сліпоти народу. Для Самійленка-митця і громадянина державний устрій України, її внутрі- і зовнішньополітичні проблеми і стосунки повсякчас були на першому плані, тому розглядати літературний доробок письменника потрібно саме в такому висвітленні.

У третьому розділі – “Динамічний і статичний аспекти української ментальності у життєтворчості В.Самійленка” – розкрито особливості входження поняття “ментальність” у мовотворчий процес і науковий обіг, з’ясовано природу й означено його філологічний та філософський виміри, досліджено відображення елементів і питомих рис української ментальності в характері письменника та духовному світі створених ним персонажів.

Спроби глибинного осмислення теорії ментальності пов’язуються з “філософією серця”, що первісно постала з духовних первнів часів Київської Русі й козацької України (окремих ідей “Слова о законі і благодаті” Іларіона, творів К.Ставровецького, деяких інших церковних та культурних діячів минулого), заявлена і найоб’ємніше представлена у вченні Г.Сковороди й розвинута видатним українським філософом П.Юркевичем, прокоментована в працях Д.Чижевського, монографіях та колективних збірниках науковців сучасності. Вивченню парадигми ментальності українців через синкретизм або вибірковість її складників (вдача, душа, поведінка, психіка, емоційність тощо) присвячені українознавчі наукові та публіцистичні студії В.Антоновича, Ю.Бойка, М.Грушевського, Д.Донцова, М.Костомарова, О.Кульчицького, Ю.Липи, В.Липинського, Є.Онацького, Б.Цимбалістого, М.Шлемкевича, В.Яніва та ін. Їхні концепції виникали подекуди як цілком автономні

спостереження й умовиводи або як культивовані на українському (в широкому розумінні) ґрунті відгуки, критика, дискусії, обробка, доповнення чи заперечення, спростування теорій (якщо не загалом, то принаймні положень) М.Бердяєва, Г.Гегеля, Й.-Г.Гердера, А.Данилевського, Р.Емерсона, М.Лацаруса, Л.Февра, Й.-Г.Фіхте, О.Шпенглера, Х.Штейнталя, інших авторів. Логічним продовженням наукової об'єктивації досліджуваного поняття є його цілісно-системне осягнення під кутом зору історіографічних дисциплін, у т. ч. й літературознавства.

Поняття "ментальність" ("менталітет") за своєю природою є містким і характеризується двома поліаспектними атрибутивними вимірами – філологічним і філософським, перший з яких фіксує позаситуативне звуження/розширення та варіативність номінативного значення знака-універсалії, другий пристосовує наукові дефініції до галузей знань, які вони обслуговують. *Філологічний вимір* концепта "ментальність" описуємо за такими виявами: етимологічний, інтерпретаційний, лінгвістичний, літературознавчий. Укладена класифікація дозволяє простежити логіку побудови та вертикальну й горизонтальну рухливість (мобільність) визначень цього поняття. *Філософський вимір* концепта "ментальність" на противагу до філологічного є багатопрофільним і має тенденцію до постійного системного розширення. При з'ясуванні природи феномена у цій площині потрібно враховувати його: а) генезу; б) теоретичне наповнення; в) практичну адаптативну придатність і гнучкість; г) видоваріативну валентність; г) орієнтацію на етноіндивіда як носія ментальності та виразника ідей і прагнень моноспільноти; д) пряму і непряму художню рефлексію в мотивах та образах народної творчості, літератури й мистецтва; е) тенденції до розвитку.

Рецепція ментальності комплексом літературознавчих дисциплін тільки освоюється.

У першому підрозділі третього розділу – "Мотив сліз і жалю у творчій спадщині письменника" – на прикладі об'ємного проблемного аналізу одного з найдискусійніших мотивів творчості В.Самійленка визначено передумови й закономірності внутріособистісного ментального зламу, простежено еволюцію світогляду митця.

Усі питомі риси ментальності народу до найтонших нюансів перебрала на себе література. Іноді це її підносило, іноді – підривало підвалини. З одного боку, національна література породжувала національних геніїв – вони творили її велич, з іншого – через зловживання на ґрунті національної ідеї, спричинені викривленням (атрофією) ментальної структури, украй радикальними настроями окремих літераторів, в літературу почали проникати кризові явища, найсуперечливішими з яких були синдроми етнографізму, "котляревщини" (яскравий приклад творення з ідеї ідеалу), спігонства тощо. Не завжди

адекватно проявлялася в літературі й така риса народного характеру, як відверта сентиментальність. Якщо в житті це було зовні непримітним, то в художніх (й особливо – поетичних) текстах створювало ілюзію суцільного плачу, що не могло не породити ряду слушних закидів з боку деяких теоретиків та ідеологів нації.

Мотив сліз і жалю у життєтворчості В.Самійленка поліфонічний і є втіленою в слові динамічною характеристикою української ментальності. Якщо порівняти тему сліз на початку, в середині й кінці творчого шляху автора, дотримуючись хронології написання текстів, або за між- і внутрішньожанровим протиставленням творів, у жодному разі ані штрихом ці сльози не повторять сконцентрованих у їхньому змісті почуттів.

Сльози, сум і жаль на початку літературної творчості (поезії “Ридання душі”, “Сумна наша пісня, як наше життя”) – це прояв щирих почуттів молодого людини, яка постала перед першим самотійним, а тому – надзвичайно складним й відповідальним, життєвим вибором, відкрита душею і серцем, незахищена від кривди, беззахисна перед можливими помилками й необачними кроками у жорстокому світі різючих контрастів. Непевність, безвихідь, дискомфорт, розпука, безнадія, розчарування, дух зневіри, відчуття вакууму, пошук розради, захисту, втіхи – усе в тих сльозах непідробне й особистісне. Відтак, сльози В.Самійленка втрачають руйнівний егоцентризм і переорієнтовуються на негаразди докільця (“Грішниця”).

Окреме місце в життєтворчості письменника займають поминальні сльози та плачі (“На роковини смерті Шевченка”, “26 лютого”, “Вінок Тарасові Шевченку в день 26 лютого”, “На смерть Лесі Українки” й под.). У них – “високий творчий геній” і дух нації. Жертовні сльози в ім’я України (цикл “Україні”) є особливим виявом глибоких патріотичних почуттів митця. За природою – це сльози-пісні на славу рідного краю. Продовжують асоціативний ряд злостиві сльози сорому за покривдженій народ, що “в божевільний час сам відкинувся свободи” (цикл “Ямби”). Поза сумнівом, позитивним є те, що поезія має таку здатність – бути нетлінним зв’язком, генетичною пам’яттю поколінь, родоводом нації, однак для самого поета, його народу, велелюдності було б набагато краще, аби в ній [поезії] не лишилося ні жалю, ні натяку на горе й недолю – одні тільки сльози радості та щастя.

Мотив сліз і жалю в сатиричному доробку В.Самійленка, зважаючи на специфіку художньої рефлексії дійсності, помітно відрізняється від аналогічного мотиву, зреалізованого в ліричній поезії. З точки зору логіки понять, сатира і сентиментальність реально є абсолютно несумісними, взаємовиключають одна одну. Умовно таке поєднання цілком можливе: використання сентиментальністю прийомів і засобів сатиричного зображення породжує цинізм; сентиментальність у сатирі дозволяє гіперболізувати до комізму почуття та вчинки героїв,

чим тільки поглиблює її викривальний ефект. Поміrkований В.Самійленко щодо цього, а отже, й захищений від банальності та несмаку, – в сатирі. Парадоксальне поєднання сміху і плачу – характерна ознака його мислення, світобачення, манери письма, авторського стилю, нарешті – великого таланту.

Єдиним твором письменника, де ідеально злилися воедино патріотичні й інтимні почуття, є його драма “Чураївна”. Сльози (плач) і жаль тут градовано за поступовістю наповнення їх конкретним ідейним змістом (або відтінками змісту), зокрема: сльози-молитва за коханого, що вирушає на війну, стримані (затамовані) сльози надії, сльози пам'яті, розпачу та докору, спокути за людські гріхи, одержимості та самозречення заради кохання, гіркі сльози зраджених почуттів, сльози-пісня, сльози-душа тощо.

Отже, безсумнівно, мотив сліз і жалю у життєтворчості В.Самійленка не є ознакою прогресування занепадницьких тенденцій, приписуваних українській літературі періоду порубіжжя ХІХ-ХХ ст.

У другому підрозділі третього розділу – “Духовний світ, природа типовості та принципи класифікації персонажів В.Самійленка” – здійснено огляд-характеристику ментальних типів літературних героїв письменника за різними критеріями оцінки їхнього життєвого статусу, позиції і поведінки, висвітлено співвідношення авторського й збірного елементів у змальованих ним образах.

Самійленкові персонажі усі до одного – реальні, матеріалізовані у слові, виростили із прототипів, кожен – особистість, або щонайменше ім'я. Більшість із них – вигадані або збірні образи, частина – автентичні, перенесені з дійсності з дотриманням умов і порядку типізації та збереженням соціальної ментальної структури нації. Переносючи окремі типажі з життя на папір, В.Самійленко фіксує проміжні етапи еволюції української ментальності, що описують його час, чим, сам того не усвідомлюючи, виражає довільно-поступальний розвиток останньої через упорядкованість питомих статичних станів. Випуклий і багатий світ Самійленкових персонажів є статичною характеристикою національної ментальності українського народу, навіть у тому разі, якщо пряма (прозора) вказівка-натяк на це відсутня. Цих героїв можна класифікувати за п'ятьма групами: перша – зражені герої і герої-зрадники; друга – герої-жертви – свідомі, підсвідомі, знівельовані; третя – вигадані, реальні, узагальнені образи; четверта – позитивні, негативні, взірцеві й алегоричні персонажі; п'ята група – герої комічні, трагічні, абсурдні, нейтральні (допоміжні). Індивідуалізуючи характери своїх героїв, письменник виявляє власне ставлення до них: одних – критикує, іншим – співчуває, ще до одних – прагне дорівнятися, від декотрих, навпаки – намагається застерегти. Його персонажі – надзвичайно виразні, самобутні.

Кожен окремий образ-персонаж у письменника індивідуалізований і втілює собою певний, присутньо відмінний один

від одного, тип національного характеру. Усі разом вони дають правдивий цілісний портрет українця – в його сумнівах, страхах, суперечностях, прагненнях, мріях, ідеях, ідеалах, здобутках, прорахунках, помилках і т. д., складений однаковою мірою з достоїнств і вад пересічних етноіндивідів.

У висновках підсумовано й узагальнено основні положення та результати дисертаційного дослідження. Зокрема, резюмується, що проблема національної ідеї для українського народу й, у першу чергу, творчої еліти, серед якої красне письменство було і є чи не найбільш представницьким, не втрачала актуальності й залишалася першорядною в усі часи становлення та розвитку державності України. На будь-які суспільні зміни та процеси й особливо ті, що пов'язані з динамікою націотворення, негайно й обов'язково реагувала література. В.Самійленко – творча особистість і громадянин – належав до числа тих представників нашого ренесансу (Т.Шевченко, П.Куліш, І.Франко, Леся Українка, М.Вороний і т. д.), для яких висока протомета національного відродження, розбудови й утвердження суверенітету української держави була не просто справою честі й у жодному разі не умовністю чи тривіальністю, а саме наскрізною і визначальною “духовною субстанцією” (М.Жулинський) світогляду та життєтворчості.

Своєрідність художнього втілення національної ідеї у творчості письменника визначається його внутрішнім ставленням до проблеми. В.Самійленко є одночасно об'єктом і суб'єктом національної ідеї. Найпотужнішими джерелами формування творчої індивідуальності автора в досліджуваному контексті були: багата українська традиція й “українська стихія” (оточення). До провідних мотивів творчості митця з погляду їхньої концептуальної витребуваності та художнього втілення належать: тема України, її долі, державності; тема історичної пам'яті, зв'язку та наступності поколінь; тема національно-визвольної боротьби поневоленого народу; тема патріотизму та космополітизму; тема національної ганьби; тема звернення до духовних надбань українського народу тощо. Тематику доробку істотно конкретизує коло нагальних проблем, що їх намагається розв'язати автор. Найгострішими серед них є проблема буття української нації, проблема національної самоідентифікації українського народу, проблема добра і зла, правди й неправди, людяності та цинізму; проблема міждержавних стосунків; проблема манкуртизму і псевдопатріотизму; проблема культивування на українському ґрунті “великоруської ідеї” і т. ін.

Питомі риси та еволюція національної ментальності українського народу знайшли відображення в характері Самійленкових героїв. Кожен тип, кожен створений ним образ є її статичною характеристикою на певному етапі розвитку, штрихом до цілісного портрета українця й, разом узяті, дають складну динамічну картину його внутрішнього світу. Письменника найбільше цікавить характер як носій національних ознак,

а вже тоді – усі інші його складники та параметри. Літературних героїв В.Самійленка можна класифікувати за різними критеріями – поляризацією, мірою і ступенем усвідомлення ними свого суспільного статусу, відношенням до дійсності, ціннісно-оцінною характеристикою та рівнем жанрово диференційованої типізації. В основу класифікації в одних випадках винесено мотивацію вчинків й обґрунтування позиції та поведінки героїв, в інших – особливості характеротворення тощо.

Парадигму національної ідеї у творчості В.Самійленка визначає національна ментальність, яка є складним продуктом накладання на його світогляд національної ментальності репрезентованої ним етноспільноти, результатом якісної взаємодії об'єктивного та суб'єктивного факторів особистісного росту, регулюється еволюційними процесами, залежить від часо-просторової стабілізації. Втілена в доробку письменника національна ідея є похідною, елементом власне національної ідеї, а попри те, обумовлює її зміст, регламентує наповнення і співвідноситься з нею як “часткове” та “ціле”.

Внутріособистісний злам світогляду митця наприкінці 80-х рр. XIX ст. був наслідком послідовного саморуху його національної свідомості до досконалості, прискореного дією зовнішніх чинників.

Генетично проблема національної ідеї – з розряду філософських, на часі – її філологічне розширення. Особливо важливим у цьому плані є літературознавчий аналіз художнього вирішення проблеми в історико-літературному процесі.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Деякі особливості художньої майстерності Володимира Самійленка // Філологічні студії. Вип.1. – Луцьк, 1996. – С.16-19 [0,2 др. арк.].

2. Своєрідність реалізації національної ідеї у творчості Володимира Самійленка // Філологічні студії. Вип.2. – Луцьк, 1997. – С.56-64 [0,4 др. арк.].

3. Літературна критика періоду порубіжжя про національну ідею у творчості В.Самійленка // Філологічні студії. Вип.1 (5). – Луцьк, 1999. – С.46-52 [0,4 др. арк.].

4. Проблема національної ідеї у творчості Володимира Самійленка // Наукові записки аспірантів. Вип.1. – Луцьк, 1997. – С. 46-51 [0,3 др. арк.].

5. Володимир Самійленко: до проблеми нового прочитання сатири “Спритний ченчик” // Наукові записки аспірантів. Вип.2. – Луцьк, 1997. – С.44-49 [0,3 др. арк.].

6. Володимир Самійленко у контексті національно-визвольного руху і становлення державності України // Суспільствознавчі науки та відродження нації. Збірник наукових праць. Кн.1. – Луцьк, 1997. – С.156-160 [0,2 др. арк.].

7. Шляхи духовного єднання письменника Володимира Самійленка з Волинню // “Роде наш красний...” (Волинь у долях краян і людських документах). Наукове видання. – Т.ІІІ. – Луцьк, 1999. – С.40-81 [2 др. арк.].

Мартинюк М.І. Своєрідність художнього втілення національної ідеї у творчості В.Самійленка. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. – Інститут літератури ім. Т.Шевченка НАН України, Київ, 2000.

У дисертації розкрито сутність і особливості художнього втілення національної ідеї на основі комплексного вивчення життя та творчості В.Самійленка. Значна увага приділяється широкому філософському аналізу філологічних аспектів наукової проблеми. Творча індивідуальність письменника розглядається в історико-літературному контексті як об'єкт і суб'єкт національної ідеї, досліджується роль "української стихії" у формуванні життєвої та громадянської позиції митця, простежується еволюція його світогляду, дається динамічна і статична характеристика національної ментальності українського народу через типізацію окремих питомих її рис у характері створених автором персонажів.

Ключові слова: історико-літературний процес, літературний контекст, творча еліта, національна ідея, рефлексія, національний характер, ментальний тип, національна самоідентифікація, мотивація.

Мартынюк Н.И. Своеобразие художественного воплощения национальной идеи в творчестве В.Самийленко. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Институт литературы им. Т.Шевченко НАН Украины, Киев, 2000.

В диссертации раскрывается сущность и особенности художественного воплощения национальной идеи на основе комплексного изучения жизни и творчества В.Самийленко. Особое внимание уделяется широкому философскому анализу филологических аспектов научной проблемы. Творческая индивидуальность писателя рассматривается в историко-литературном контексте как объект и субъект национальной идеи, исследуется роль "украинской стихии" в формировании жизненной и гражданской позиции мастера, прослеживается эволюция его мировоззрения, даётся динамическая и статическая характеристика национального менталитета украинского народа через типизацию отдельных определяющих его черт в характере созданных автором персонажей.

В работе на богатом теоретическом материале широко освещается концептуальное содержание исследуемого базового понятия, его видовариативная мобильность и глубина, анализируется триединая генетическая связь, взаимопрорастание и взаимообогащение ментальным опытом общественного сознания, национального сознания и национальной идеи, определяется роль и место национально сознательной элиты в зарождении и развитии национально-освободительного движения. Тема национальной идеи не потеряла своей актуальности во все времена этносоциального преобразования общества, что не могло соответствующим

образом не отразиться на литературе. Рефлексия исследуемой “духовной субстанции” (Н. Жулинский) в творчестве В. Самийленко перебрала на себя черты как индивидуально-личностные, так и общенациональные и общечеловеческие. Всё это в своё время подметили современники писателя (Б. Гринченко, В. Дорошенко, А. Дорошкевич, Ф. Матушевский, И. Нечуй-Левицкий, М. Обидный, Е. Огоновский, М. Рудницкий и др.), что дало мощный толчок к последующему её определению и вычленению в отдельную научную проблему. Появление в литературном процессе нового имени было воспринято критикой в общем одобрительно. Окружению В. Самийленко наиболее импонировали его взгляды на украинское национальное дело, а также последовательная активная жизненная позиция, что сулило ему высокий взлёт как поэта национальной идеи.

Впервые в истории отечественной литературоведческой науки за многочисленными архивными материалами воспроизведены и систематизированы малоизвестные страницы и факты биографии автора, связанные с его эмиграцией (1919-1924 гг.) в Галицию. Затрагиваются трагические моменты, которые существенно повлияли на его судьбу, становление творческой индивидуальности и мастерство.

Отдельный акцент в научной работе сделан на особенностях отражения проблемы национальной идеи в творчестве мастера в постэмиграционный период, что существенно развивает взгляды учёных-литературоведов нынешней эпохи.

Особое место в диссертации отведено изучению мотива слёз и горести, на котором наиболее отчётливо прослеживается эволюция и перелом мировоззрения, а также становление национального менталитета писателя. Работа характеризуется нетрадиционным подходом к осмыслению и во многих случаях разрешению ключевых, спровоцированных непосредственно автором, жизненных и творческих дилемм и задач.

В процессе научно-поисковой деятельности был выработан новаторский подход к рассмотрению персоналии В. Самийленко посредством анализа его житнетворчества как особой и высшей форм проявления творческой сути и духовно-практической направленности личности. Исследование является новым шагом на пути к полной реабилитации творческого имени писателя, целостного возвращения его наследия в литературный процесс конца XIX – начала XX века – важной составной истории развития украинской и мировой литератур. Результаты диссертации могут быть использованы в качестве вспомогательного материала на факультативных занятиях и в школьных курсах изучения украинской литературы, а также в объёмном курсе истории украинской литературы по университетской (институтской) программе, при чтении спецкурсов и проведении спецсеминаров.

Ключевые слова: историко-литературный процесс, литературный контекст, творческая элита, национальная идея, рефлексия, национальный характер, ментальный тип, национальная самоидентификация, мотивация.

Martynjuk N. Originality of the artistic realization of the national idea in the creation of W.Samijlenko. – Manuscript.

Dissertation for awarding candidate degree of philological sciences on speciality 10.01.01 – Ukrainian literature. – Shevchenko Institute of Literature NAS of Ukraine, Kyiv, 2000.

A sense and peculiarities of the artistic realization of the national idea on the basis of the complex examination of W.Samijlenko's life and creation are revealed in the dissertation. It was attached great importance to the broad philological aspects philosophical analysis of the scientific problem. Author's creative individuality in the historical-literary context as an object and a subject of the national idea, a role of the "ukrainian element" in the forming of the creator's life and citizen position, an evolution of his world outlook are under consideration. It was given a dynamical and a statistical description of the ukrainian national mentality through the typification of the separate specific features in the character of the personages, created by the author.

Key words: historical-literary process, literary context, creative elite, national idea, reflection, national character, mental type, national self-identification, motivation.

